

МАТЕРІЯЛИ

Катерина Загнітко

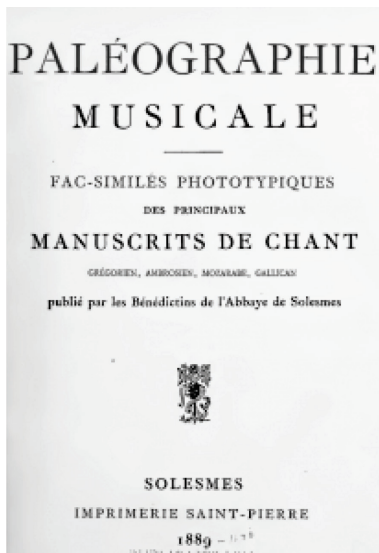
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРИГОРІАНСЬКОГО ХОРАЛУ

Західна монодія є складним явищем європейської музичної культури, сформованим впродовж століть, що вплинуло на її трансформації і локальні різновиди. Впродовж століть це розмаїття музично-літургійних форм зберігалось як в усній практиці, так і в численних рукописних пам'ятках. Назагал, на основі цього об'ємного літургійного матеріалу, сформувався певний уніфікований корпус піснеспівів, відомий як григоріанський хорал.

Григоріанський хорал (італ. *canto gregoriano*, англ. *Gregorian Chant*, нім. *Gregorianischen Choral / Gregorianischen Gesang*; франц. *chant grégorien*, пол. *chorał gregoriański*) – це монодійний спів Західної церкви, який поширювався в різних регіонах Західної Європи, починаючи з раннього середньовіччя. Латинська сакральна монодія стала фундаментом професійної західноєвропейської музики, а згодом на її основі виникають різні багатоголосі форми. Для вивчення літургійного репертуару формується невмenna нотація – одна з найдавніших нотаційних систем, яка через трансформації та вдосконалення призвела до виникнення лінійної нотації. Кристалізується система ладів-модусів, що, безумовно, була пов'язана із греко-візантійською системою осьмогласся, формуються літургійні жанри: *introit, communio, offertorium, alleluia, tropus, sequentia* та ін.

Зацікавлення західною монодією, зокрема її писемними джерелами, розпочалося в XIX ст., коли з'явилися численні дослідження та видання пам'яток григоріанського хоралу¹. Одним з перших дослідників джерельних матеріалів став Едмон Куссмакер (Edmond de Coussemaker). Подальші студії були скеровані на комплексні дослідження григоріанського хоралу, що прослідковується в працях Петера Вагнера (Peter Wagner), Франсуа Геварта (Francois Gevaert), Амаде Гастуе (Amédée Gastoué), о. Просперо Геранже (Prospero Gerange), о. Жозефа Потье (Joseph Pothier), о. Андре Мокро (André Mocquereau) та ін.

Починаючи з 1889 р., у бенедиктинському монастирі Солем, де перебували о. Просперо Геранже, о. Жозеф Потье, о. Андре Мокро, о. Ежен Кардін, засновується серія академічних факсимільних

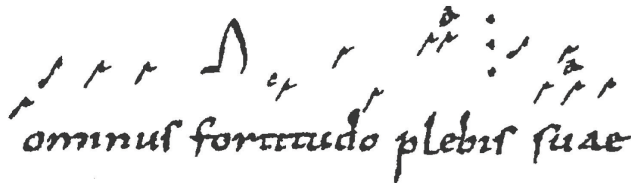

¹ Загнітко К. Отець Ежен Кардін як засновник нового методу дослідження григоріанського співу (до 110-ліття від дня народження). *Українська музика* (4/18). Львів, 2015. С. 42–50.

видань рукописних пам'яток *Paléographie musicale*, що мало на меті повернення дослідників та практиків до *ad fontes*.

На сучасному етапі дослідження західної монодії викристалізувалися такі пріоритетні напрямки:

1. Дослідження витоків невменної нотації та її локальних різновидів, що представлено в працях Ніно Альбарози (Nino Albarosa), Чарльза Аткинсона (Charles Atkinson), Луїджі Агустоні (Luigi Agustoni), Марі-Ноель Колет (Marie-Noël Colette), Мішеля Югльо (Michel Huglo), Лео Трайтлера (Leo Treitler), Вальтера Лінгардта (Walter Lipphardt), Гельмута Гуке (Helmut Hucke), Девіда Гілея (David Hiley), Альберто Турко (Alberto Turco), Соланж Корбі (Solange Corbin), Бернардіно Феретті (Bernardino Feretti).

Фрагмент мецької нотації

2. Найбільш розробленою проблематикою в західній медієвістиці є висвітлення західної модальної системи: від історії до аналітичних студій у дослідженнях Альберто Турко, Марі-Ноель Колет, Мішеля Югльо, Чарльза Аткинсона, Торенса Белей (Terence Bailey), Джозефа Гаярда (Joseph Gajard) та ін. Спеціальні дослідження з'явилися і в російському музикознавстві, зокрема праці Вячеслава Карцовнікова, Юлії Москви, Наталі Єфімової, Рімми Поспелової та ін. Окремі питання також розглядають і українські музикознавці Ірина Чижик, Ольга Зосім та ін.

3. Одним із найскладніших питань сучасної західної медієвістики є ритмічна інтерпретація григоріанських піснеспівів: Андре Мокро, Антуан Дешевран, Петер Вагнер та ін.

4. Окремим блоком можна виділити студії, присвячені окремим літургійним жанрам, зокрема: *alleluia*, *tropus*, *sequentia*, *hymn* та ін.

5. Особливий інтерес у дослідників викликає порівняння західної та східної традиції, що мають спільні витoki.

Доступність літургійного репертуару в його найдавнішій оригінальній фіксації – невменній, інспірувала активізацію виконавської практики і відновлення давніх жанрів і форм співу в окремих осередках, із закликом віднови григоріанської традиції. На цій основі в середині XIX ст. започатковуються активні літургійні рухи, що закликали до дослідження західної монодії на основі репертуару найдавніших пам'яток. В цьому певну роль відіграли ватиканські видання, які сприймалися неоднозначно і довкола яких тривала гостра полеміка, що стосувалася важливого фактору інтерпретації давніх римо-католицьких співів.

Григоріанський спів певним чином торкнувся і русько-українських земель, що виявляємо в літургійному співі, зокрема в проникненні окремих західних жанрів (*Te Deum*, *Dies irae*). Водночас відзначаємо появу в Києві та на інших теренах Русі-України, римо-католицьких спільнот, що були безпосередніми носіями латинської

традиції і, відповідно, розповсюджували як літургійні піснеспіви, так і богослужбові книги. До нашого часу збереглося доволі велике число таких пам'яток і найбільше у Львові, що не випадково, оскільки це місто було важливим полінаціональним центром із тісними контактами з Європою. Тому львівські пам'ятки репрезентують різночасовий корпус піснеспівів римо-католицького обряду, в тому числі й архаїчні пласти григоріаніки. Велика кількість музично-літургійних рукописів, збережених у фондах львівських бібліотек свідчать про тяглість римо-католицької традиції і є багатим джерельним матеріалом для дослідників різних національних шкіл.

На наших теренах дослідженнями давньої музики займався Адольф Хибінський (Adolf Chybiński) (1880–1952), який тривалий час працював у Львові, де заснував і був довголітнім завідувачем кафедри музикології Львівського університету². Одним із пріоритетів науковця стало віднайдення давніх музичних пам'яток. Давньою музикою займалися його учні: Мар'я Щепанська (Maria Szczepańska), Геронім Файхт (Hieronim Feicht), Адам Лібгард (Adam Libhard). У студіях григоріанського хоралу виділяється науковий доробок Г. Файхта, який навчався у відомого дослідника західної монодії П. Вагнера у Фрайбургу. У 1999 році музикознавча секція Спілки композиторів започаткувала щорічну нагороду імені о. Героніма Файхта, яка підтримує молодих дослідників давньої музики на знак пошани до його внеску у вивчення музики Середньовіччя та Бароко.

Новітніми дослідженнями західної монодії цікавився український учень А. Хибінського Мирослав Антонович. Цей факт підкреслює спеціалізована література по григоріаніці, яка збереглася в його архівах в *Інституті літургійних наук (УКУ)*³.

Початковим етапом у систематизації латинських рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника став опублікований каталог давніх нотних рукописів Юрія Ясіновського, до якого включені також латинські манускрипти⁴. Дослідник описав двадцять латинських музичних пам'яток, із хронологічним окресленням від XV–XVIII ст. Саме на цей каталог пізніше опиралися російські музикознавці Тетяна Баранова та Вікторія Гончарова у своїх детальніших студіях львівських рукописів.

У 2007 році на кафедрі музичної медієвістики та україністики був запроваджений курс музичної палеографії (*Юрій Ясіновський, Марія Качмар*), сольфеджіо на матеріалі монодії (*Марія Качмар, Катерина Загнітко*).

Для поглиблення студій західної та східної монодійної традиції працівники кафедри музичної медієвістики та україністики співпрацюють із професором Інституту Східних Церков Баварського університету ім. Юліюса Максиміліана (Вюрцбург, Німеччина) Крістіаном Ганніком. Під його керівництвом проходили стажування в *Інституту Східних Церков (Вюрцбург)* Юрій Ясіновський, Наталя Сиротинська, Уляна Граб, Іван Міщенко, Марія Качмар, Соломія Тесля, Катерина Загнітко.

² Граб У. Музикологія як університетська дисципліна. Львів : УКУ, 2009. 176 с.

³ Граб У. Мирослав Антонович у контексті наукових ідей європейської музикології. *Українська музика*. Ч. 2(4). Львів, 2012.

⁴ Ясіновський Ю. П. Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних Ірмолів. *Καλοφωνία* : Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. Ч. 2. Львів : Видавництво УКУ, 2004. С. 157–193.

*Г. Шмальцбауер, К. Загітко, К. Ганнік.
Трір, Німеччина, 2012 р.*

Тож важливим завданням кафедри музичної медієвістики та україністики є різнобічне вивчення латинських нотованих манускриптів, які не лише мають унікальну історичну й мистецьку вартість, але спрямовують вектор майбутніх досліджень до осмислення цілісності структури: Рим – Візантія – Київ. Співпраця з провідними західними науковцями в цій галузі та робота із студентами ЛНМА ім. М. Лисенка створить міцне підґрунтя для майбутніх досліджень сакральної монодії як унікального мистецького явища.

